

ความสัมพันธ์ไทย-จีน : ว่าด้วยเรื่องการกลมเกลียวและกลืนกลายทางวัฒนธรรม

สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์*

สาขาวิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อีเมล : noom2517@yahoo.com

รับบทความ : 16 ตุลาคม 2567

แก้ไขบทความ : 12 พฤศจิกายน 2567

ตอบรับบทความ : 22 พฤศจิกายน 2567

บทคัดย่อ :

ชาวจีนจำนวนมากได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในประเทศไทยนานแล้ว ก่อเกิดเป็นชุมชนหย่อมย่านจีนในที่ต่างๆ เริ่มแรกมักกระจุกตัวในแถบภาคกลาง ภาคตะวันออก เรื่อยถึงภาคใต้ฝั่งทะเลอ่าวไทย ซึ่งเป็นชาวจีนผู้อาศัยในมณฑลฮกเกี้ยนและกวางตุ้งใช้เรือเป็นยานพาหนะเดินทางเข้ามาลงหลักปักฐาน

คำกล่าวที่ว่า “จีนไทยใช้อันไกล พี่น้องกัน” สืบถึงมิตรไมตรี โดยเฉพาะประเด็นความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงและผูกมัดกันอย่างเหนียวแน่น ด้วยเพราะมีการยอมรับทางวัฒนธรรมของกันและกันมาอย่างยาวนาน เป็นต้นว่าชาวไทยแต่งงานกับหญิงจีน หรือ หญิงไทยแต่งงานกับชายจีน ทำให้วัฒนธรรมไทยเคลื่อนไหลสู่ครอบครัวชาวจีน เช่นเดียวกัน วัฒนธรรมจีนก็ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวไทย นอกจากนี้ ด้วยเพราะความใกล้เคียงกันทางเชื้อชาติ ประเพณี และความเชื่อ มีส่วนสำคัญต่อการเชื่อมโยง จนนำไปสู่การยอมรับและกลืนกลายทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ดี ปรากฏการณ์ทางสังคม รวมถึงโลกทัศน์ มุมมอง และค่านิยมในแต่ละยุคสมัยของชนชั้นนำไทย ก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสัมพันธ์เหล่านี้เช่นกัน

คำสำคัญ : วัฒนธรรมจีน; การกลืนกลายทางวัฒนธรรม; ความสัมพันธ์ไทย-จีน; ประเทศไทย

* Corresponding author

E-mail address: noom2517@yahoo.com

Thai-Chinese Relations: A Study of Cultural Acceptance and Assimilation

Surasit Amornwanitsak

Chinese Section, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

E-Mail: noom2517@yahoo.com

Received: 16th October 2024

Revised: 12th November 2024

Accepted: 22th November 2024

Abstract:

A significant number of Chinese immigrants had sought refuge in Thailand for an extended period, giving rise to Chinese communities in Thailand. Initially, these communities were concentrated in the central and eastern regions, and southern coastal provinces along the Gulf of Thailand. This migration pattern is attributed to the maritime activities of the Hokkien and Cantonese people who used junk boats as their primary mode of transportation.

The sentence “The Chinese and Thai are as close as siblings” underscores the deep-rooted friendship, particularly in the context of cultural relations. This strong bond is a result of long-standing mutual cultural acceptance, exemplified by intermarriages between Thai men and Chinese women, as well as between Thai women and Chinese men. Thai culture has permeated Chinese families, just as Chinese culture has become an integral part of Thai households. In addition, their shared ancestry, customs, and beliefs have significantly contributed to their integration, leading to cultural acceptance and assimilation. However, societal phenomena, including the worldviews, perspectives, and values of the Thai elite in each era, have also played a crucial role in this process.

Keywords: Chinese culture; cultural assimilation; Thai-Chinese relations; Thailand

泰中关系：文化融合与同化视角

黄汉坤

泰国法政大学人文学院中文专业

电子邮箱: noom2517@yahoo.com

收稿日期: 2024 年 10 月 16 日 修回日期: 2024 年 11 月 12 日 接受日期: 2024 年 11 月 22 日

摘要:

泰中友好关系源远流长。长期以来华人得到泰国人民的爱戴，导致各地华人社区的形成，最初，他们集中在泰国的中部、东部，以及沿泰国湾的南部地区。由于早期福建和广东人民乘船赴泰定居。

有句话说“中泰两国相距不远，既是兄弟姐妹情”，传递着友谊的讯息。长期以来在泰国社会，有许多泰国男人娶中国女子，同时泰国女人也嫁给中国男人，使泰国文化流入到中国家庭，同样地中国文化也成为了泰国家庭的一部分。表明中泰文化上已经相互接受，文化关系上紧密相连、捆绑交织在一起。

由于泰中族群相近、民间传统与信仰相似，也发挥着重要的联系作用。导致文化涵化和同化，然而，社会现象及各个时代泰国精英的世界观、视角、价值观也是重要因素，让中泰文化间得到相互融合。

关键词: 中国文化；文化同化；泰中关系；泰国

การเคลื่อนย้ายคนกับวัฒนธรรมถือเป็นเรื่องเดียวกัน การเคลื่อนย้ายคนกับวัฒนธรรมอาจเป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรืออาจก่อให้เกิดความแตกต่างกันก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของสถานที่เคลื่อนย้ายไปอาศัยแห่งใหม่ รวมถึงการรักษาซึ่งในธรรมเนียมปฏิบัติที่เคยทำมาครั้งในอดีตที่อาศัยบนแผ่นดินมาตุภูมิ (ดำรงค์ ฐานดี, 2558: 68-69)

การอพยพย้ายถิ่นของชาวจีนมาไทย

การเดินทางอพยพเข้ามาทำกินของชาวจีนในไทยนั้น มีมูลเหตุ 2 ด้านใหญ่ๆ คือ 1. มูลเหตุจากปัจจัยที่ผลักดันภายในประเทศจีนเอง กล่าวคือ สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่ไม่เอื้ออำนวย การทำเพาะปลูกไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ หรือปัญหาด้านสังคมและการเมืองภายในประเทศที่ไม่สงบสุข เป็นต้น 2. มูลเหตุจากปัจจัยที่ดึงดูดของประเทศที่เข้าเหล่านั้น จะเข้าไปแสวงโชค (สุชาติ ตันตสุรฤกษ์, 2532: 4-7) ซึ่งประเทศไทยถือว่าเป็นจุดหมายปลายทางแห่งหนึ่งของกลุ่มชาวจีนที่ต้องการแสวงหาแหล่งพักพิงแห่งใหม่ ปัจจัยที่ทำให้ชาวจีนเหล่านี้เดินทางมายังประเทศไทย เพราะดินแดนแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ ในน้ำมีปลาในนามีข้าว ประกอบกับคนไทยไม่มีนิสัยดุร้ายและด้นทุรัง (ศุภรัตน์ ธาราศักดิ์, 2555: 68) กล่าวคือ เป็นคนโอบอ้อมอารี ใจคออ่อนโยน ร่าเริง และรู้จักต้อนรับขับสู้อย่างมาก ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้การฆ่าตัวตายจึงไม่ค่อยเกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งไม่เหมือนกับในประเทศจีนที่มีการฆ่าตัวอยู่เป็นประจำ (พระสยามธรรมาภรณ์ (แอม อา เดอ เกรอ), 2543: 31) นอกจากนั้นแล้ว คนไทยยังไม่รังเกียจคนต่างชาติดั้งภาษา ไม่เบียดเบียนหรือจำกัดสิทธิผู้ที่นับถือศาสนาอื่น แต่ประการใดอีกด้วย จึงทำให้ชาวจีนพากันหลั่งไหลเข้าสู่ประเทศไทยอย่างไม่ขาดระยะ (ขจิตถัย บุรุษพัฒน์, 2517: 14)

ชาวจีนเดินทางมาอาศัยอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว แต่ชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลในไทยปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา และเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในสมัยกรุงธนบุรีถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในไทยส่วนใหญ่มาจากทางตอนใต้ของจีน อาจจำแนกชาวจีนอพยพจากกลุ่มวัฒนธรรมภาษาและภูมิลำเนาได้ดังนี้

กลุ่มจีนแต้จิ๋ว	มาจากตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลกวางตุ้ง
กลุ่มจีนฮกเกี้ยน	มาจากตอนใต้ของมณฑลฝูเจี้ยน
กลุ่มจีนไหหลำ	มาจากตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะไหหลำ
กลุ่มจีนแคะ	มาจากตอนเหนือของมณฑลกวางตุ้ง
กลุ่มจีนกวางตุ้ง	มาจากตอนกลางของมณฑลกวางตุ้ง (สุภางค์ จันทวานิช และคณะ, 2534: 1)

รวมถึงกลุ่มจีนเจียงเจียที่เดินทางมาจากตอนบริเวณตอนใต้ของแม่น้ำแยงซี บริเวณมณฑลเจียงซูและเจ้อเจียง

จากพื้นที่ภูมิลำเนาของทั้ง 6 กลุ่มวัฒนธรรมภาษาที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพบว่า ล้วนมีดินแดนที่ติดกับทะเลทั้งสิ้น พวกเขาสามารถเดินทางออกนอกประเทศได้สะดวกมากกว่าชาวจีนที่อาศัยทางตอนกลางหรือตอนบนของประเทศ นอกจากนั้นแล้วชาวจีนที่อาศัยในพื้นที่เหล่านี้ยังมีความชำนาญการในด้านการต่อเรือและเดินเรืออีกด้วย

สมัยกรุงศรีอยุธยา ด้วยระบบการค้าแบบบรรณาการ (จิมก้อง) และเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจ ทำให้การเดินทางไปมาระหว่างผู้คนของทั้งสองประเทศเป็นไปอย่างแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยเฉพาะชาวจีนที่ชำนาญการเดินเรือถือเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศในสมัยนั้น แน่นนอนว่าจำนวนประชากรชาวจีนที่อาศัยในไทยได้เพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน

ข้อมูลจากเอกสารประวัติศาสตร์ไทยหลายฉบับกล่าวตรงกันว่า ในสมัยอยุธยาชาวจีนได้อยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน จำนวนประชากรในพระนครศรีอยุธยามากกว่า 3,000 คน และอาจยังมีมากกว่านี้ในพื้นที่อื่นๆ ของประเทศ (สารสิน วีระผล, 2548: 46) ซึ่งทางตอนใต้ของไทยเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีชาวจีนอพยพมาตั้งหลักแหล่งนานแล้ว และมีประชากรชาวจีนอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะปัตตานีซึ่งมากกว่าชาวพื้นเมืองที่นั่นเสียอีก (สกินเนอร์, จี. วิลเลียม, 2548: 7)

ในอดีตชาวจีนที่เดินทางมาไทยโดยทางเรือมากที่สุด ทั้งนี้เพราะความสะดวก ค่อนข้างง่าย รวมถึงความชำนาญ การเดินเรือ เมื่อชาวจีนออกจากท่าเรือในประเทศจีนก็อาศัยลมมรสุม แล่นเรือเลาะชายทะเลเพื่อเดินทางมายังประเทศไทย โดยมีจุดหมายปลายทางที่ตนเองได้ตั้งหวังไว้ อาจจะเป็นเมืองหลวงพระนครศรีอยุธยาเพื่อทำการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า หรือหัวเมืองชายฝั่งทะเลที่มีวัดอุทิศตามใบสั่งซื้อ หรือสถานที่ที่มีคนจีนเคยมาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนมาแต่อดีตเพื่อหวังมาอาศัย กับกลุ่มเครือญาติ รวมถึงพื้นที่ที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่นแร่ธาตุต่างๆ เพื่อเป็นกรรมกรค้าขายแรงงาน เป็นต้น หากแต่ บางครั้งก็ถูกลมมรสุมพัดพาไปขึ้นฝั่ง ณ สถานที่อื่นๆ ที่ไม่ได้ตั้งหวังไว้ จึงต้องลงหลักปักฐานอยู่ที่นั่น จนสร้างครอบครัว ประกอบธุรกิจ และท้ายสุดก็ฝังรากลึกบนพื้นแผ่นดินไทย กลายมาเป็นบรรพบุรุษของลูกจีน ลูกครึ่งจีนในพื้นที่ดังกล่าวไปโดยปริยาย

ด้วยการเดินทางมาไทยด้วยเรือสำเภา จึงทำให้เชื่อได้ว่าพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลของไทย โดยเฉพาะทะเลฝั่งอ่าวไทย ทางภาคตะวันออก ได้แก่ ชลบุรี ตราด ระยอง จันทบุรี ฝั่งอ่าวไทยทางภาคกลาง ได้แก่ สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และฝั่งอ่าวไทยทางภาคใต้ ได้แก่ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี เป็นพื้นที่ที่ชาวจีนขึ้นบกและปักหลักอาศัยก่อนพื้นที่อื่นๆ ในไทย ประกอบกับหลายพื้นที่ของบริเวณฝั่งอ่าวไทยมีความเจริญตั้งแต่ครั้งอดีตกาล อาทิ นครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรตามพรลิงก์ ปัตตานีเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรลังกาสุกะ เป็นต้น ก็เป็นอีกแรงดึงดูดให้ชาวจีนเลือกลงหลักปักฐานและดำเนินชีวิตอยู่ที่นั่น

ทั้งนี้ต้องไม่ลืมว่า โดยมากชาวจีนเดินทางมาไทยก็เพื่อแสวงโชค ซึ่งชุมชนการค้าเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีประชากรที่มากพอ ในการสร้างธุรกิจ เช่น ปลูกพืชเศรษฐกิจ ถลุงแร่ธาตุหรือหาของป่าตามที่ผู้บริโภคร้องการ เมื่อพวกเขาคุ้นชินกับผู้คน พื้นที่ และวิถีชีวิตแล้ว จึงค่อยเดินทางต่อไปยังพื้นที่อื่นๆ ของไทย

การกระจายตัวของชุมชนชาวจีนในไทยส่วนหนึ่งเป็นเพราะการขุดลอกคูคลองเพื่อการคมนาคมหรือเพื่อการเกษตร ทำให้มีการอพยพย้ายถิ่นของชาวจีนไปยังที่ต่างๆ เนื่องจากมีการจ้างแรงงานเกิดขึ้น เช่น การขุดคลองผดุงกรุงเกษมในปี พ.ศ. 2394-2395 สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ซึ่งพระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง) ว่าที่สมุหพระกลาโหมเป็นแม่กอง เจ้าหมื่นไวยวรนาถเป็นกงสีจ้างจีนขุดขึ้น เริ่มจากปากคลองข้างใต้ออกไปริมวัดแก้วฟ้า จนถึงปากคลองข้างทิศเหนือออกไปริมวัดเทวราชกุญชร เป็นต้น (ส. พลายน้อย, 2560: 120-121) ด้วยเพราะชาวจีนในไทยได้รับสิทธิเสรีภาพในการตั้งถิ่นฐาน สามารถเดินทางไปมาได้ทั่วราชอาณาจักรเช่นเดียวกับคนไทย (ทวี ธีระวงศ์เสรี, 2517: 121) ทำให้พวกเขาเดินทางไปรับจ้างในที่ต่างๆ ได้อย่างเสรี

ชาวจีนทั้ง 6 กลุ่มวัฒนธรรมภาษาที่เดินทางมาไทยด้วยกันหลายระลอกและช่วงเวลา กล่าวคือ ชาวจีนกลุ่มวัฒนธรรมเจียงเจียงหรือเจียงเจ้อ (江浙) ที่อาศัยในทางตอนใต้ของแม่น้ำแยงซีเกียง อาณาบริเวณพื้นที่ของมณฑลเจียงซู และเจ้อเจียง เป็นชาวจีนกลุ่มแรกๆ ที่อพยพมาไทย ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่งถึงราชวงศ์หยวน (ค.ศ. 960-1368) เมื่อถึงปลายราชวงศ์หมิงจนถึงต้นราชวงศ์ชิง (ราวปี ค.ศ. 1600-1700) เป็นชาวจีนกลุ่มวัฒนธรรมฮกเกี้ยน (福建) อพยพมาไทยเป็นหลัก ส่วนชาวจีนกลุ่มแต้จิ๋ว (潮州) อพยพมาไทยในช่วงปลายรัชสมัยของจักรพรรดิคังซี ราวปี ค.ศ. 1700 เป็นต้นมา ซึ่งตรงกับสมัยอยุธยา ราชวงศ์บ้านพลูหลวงของไทย เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวประเทศจีนเกิดอุทกภัย ขาดแคลนข้าวสารอย่างมาก จึงอนุญาตให้ชาวจีนเดินทางมาซื้อข้าวสารจากไทยไปขายยังจีน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมากลุ่มชาวจีนแต้จิ๋วยังคงเดินทางมาลงหลักปักฐานในไทยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งชาวจีนกลุ่มนี้อพยพมาไทยอีก 2 ระลอกใหญ่ๆ คือ ครั้งแรกในช่วงเกิดวิกฤตการณ์สงครามฝิ่น ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ช่วงปี ค.ศ. 1839-1860 และอีกครั้งคือสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จนถึงช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 กล่าวคือช่วงปี ค.ศ. 1868-1945 (张禹东 & 庄国土, 2017: 49)

ชาวจีนไหหลำคาดว่าเดินทางมาไทยตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวน (ค.ศ. 1271-1368) โดยเริ่มตั้งหลักปักฐานบริเวณทางภาคใต้ของไทย บนเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และเพิ่มจำนวนมาก ขึ้นในสมัยราชวงศ์ชิง ช่วงสมัยของจักรพรรดิคังซี (ค.ศ. 1662-1722) แต่การอพยพที่ระลอกใหญ่มากๆ มีด้วยกัน 2 ช่วงคือ ในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 และอีกครั้งคือช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 จนถึงราชวงศ์ชิงล่มสลาย (王俞春, 2003: 137-138, 189-191) ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับการอพยพมาไทยระลอกใหญ่ของชาวจีนกลุ่มวัฒนธรรมแต้จิ๋วเช่นกัน ชาวจีนกวางตุ้งเดินทางมาไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และเพิ่มขึ้นในช่วงหลังสนธิสัญญาบาวริง ในปี ค.ศ. 1855 เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 ต่อเนื่องถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1914-1945) นอกจากนี้แล้ว ปัญหาการเมืองภายในระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้ชาวจีนกวางตุ้งจึงได้อพยพมาไทยเป็นระลอกใหญ่อีกครั้ง (ยุติ ตันสกุลรุ่งเรือง, 2543: 37-46) ส่วนการอพยพมาไทยของชาวจีนแคะน่าจะเป็นช่วงเหตุการณ์กบฏไท่ผิง เนื่องจากชาวจีนแคะเป็นส่วนสำคัญของการก่อกบฏครั้งนั้น ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 (ค.ศ. 1851-1868) หรืออาจจะเป็นช่วงรอยต่อของรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ราวปี ค.ศ. 1868-1910 (วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2551: 142) อย่างไรก็ตาม น่าเชื่อว่าชาวจีนทุกกลุ่มวัฒนธรรมภาษาที่กล่าวมาข้างต้นได้เดินทางมาไทยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจเดินทางมาพร้อมๆ กับกลุ่มวัฒนธรรมอื่นๆ เช่นว่าชาวจีนกลุ่มวัฒนธรรมจีนแคะที่อาศัยในอำเภอต่างๆ ของแต้จิ๋ว ก็อาจลงเรือมาพร้อมกับชาวจีนแต้จิ๋ว (สุรสิทธิ์ อมรวิชช์ศักดิ์, 2565: 23-24)

ด้วยที่การดำรงชีพในประเทศจีนเป็นไปอย่างยากลำบาก ชาวจีนจึงหนีความทุกข์ยาก อพยพไปทั่วภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และส่วนหนึ่งได้เลือกไทยเป็นบ้านหลังที่ 2 ของพวกเขา สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนในไทย อาจจะมีทั้งดีและร้ายปนกัน เพราะแต่ละคนต้องพบเจอกับอุปสรรคที่ไม่เหมือนกัน แน่แน่นอนว่าการดำรงชีพไม่ว่าจะในสังคมใดต่างล้วนพบเจอสิ่งเหล่านี้ทั้งนั้น ขึ้นอยู่กับการยอมรับและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด รวมถึงอุปนิสัย การมีวินัยของตนในด้านต่างๆ เช่น ความวิริยะอุตสาหะ มานะอดทน และการใฝ่ดี จึงจะส่งเสริมให้ชีวิตประสบความสำเร็จ

สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ชาวจีนอาศัยอยู่ในไทยเป็นจำนวนมาก ทหารเรือฝรั่งเศสคนหนึ่งได้บันทึกสภาพความเป็นอยู่ของชาวจีนในไทย ไว้ดังนี้

“ครั้งหนึ่งขณะที่เรากำลังเดินทางไปตามถนนรอบเมือง เราได้มาหยุดที่สี่แยกแห่งหนึ่ง ณ ที่นี้เราเห็นชาวจีนตั้งแผงลอยค้าขายสินค้าและอาหารอย่างมากมาย อีกทั้งประดับประดาด้วยโคมไฟกระดาษสี มีตลาดได้รุ่งเปิดขายกันกลางแจ้งและปรุงอาหารกันอย่างตามมีตามเกิดราวกับเลี้ยงอาหารแก่คนอนาถาหรือขอทาน สถานที่ตรงนี้ดูคึกคักเหลือเกิน มีทั้งเสียงดนตรีและเสียงหัวเราะปะปนกันตลอดเวลา หรือว่าที่ประเทศสยามแห่งนี้จะเป็นดินแดนแห่งความสนุกสนาน หากเป็นเช่นนั้นแล้วก็ทำให้ข้าพเจ้าพลอยรู้สึกเพลิดเพลินไปกับสิ่งเหล่านี้ด้วยเช่นกัน” (บันทึกของ บันลือสินธุ์, 2555: 281)

วิถีชาวจีนในไทยที่ทหารเรือผู้นี้พบเห็น คือภาพของชาวจีนที่อาศัยในพื้นที่บางกอก การดำรงชีพยังคงรักษาไว้ซึ่งธรรมเนียมจีน บ้านช่องประดับประดาด้วยโคมไฟอย่างจีน ชีวิตเป็นไปอย่างเรียบง่ายแต่มีความสุข สภาพเหล่านี้อาจสะท้อนถึงการดำเนินชีวิตในไทยมีความอยู่ดีมีสุขมากกว่าบนแผ่นดินแม่ในช่วงเวลาเดียวกัน

เมื่อชาวจีนสามารถตั้งมั่นเป็นกลุ่มก้อนอย่างมั่นคงแล้วก็มักจะมีการจัดตั้งเป็นสมาคม เพื่อให้ความช่วยเหลือ ทั้งยังทำหน้าที่สืบสานประเพณี คติความเชื่อที่เคยร่วมรากเดียวกันมาแต่ครั้งอาศัยบนแผ่นดินมาตุภูมิ ช่วยก่อเกิดความประสานสามัคคีระหว่างชาวจีนด้วยกันเอง ซึ่งสมาคมเหล่านี้ยังทำหน้าที่ประหนึ่งเป็นกลุ่มตัวแทนชาวจีนในสังคมไทย ดังเช่นครั้งหนึ่งชาวจีนทั้ง 6 กลุ่มวัฒนธรรมทางภาษาได้มีโอกาสดัดเตรียมงานเพื่อเฝ้ารับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

และพระอนุชา ซึ่งก็คือพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ในคราวเสด็จประพาสสำเพ็ง (วัดยี่งา บุรุชรัตนพุทธ, หม่อมหลวง และ สวณีย์ วิเศษสินธุ์, 2559: 175-179) ย่อมแสดงให้เห็นว่าชาวจีนทั้ง 6 กลุ่มวัฒนธรรมทางภาษา อันประกอบด้วย เต๋จิว ฮกเกี้ยน ไหหลำ แคะ กวางตุ้ง และเจียงเจี๊ยะ ยังเป็นกลุ่มชาวจีนที่มีจำนวนประชากรและอิทธิพลอย่างมากในยุคสมัยนั้น ซึ่งปัจจุบันกลุ่มวัฒนธรรมภาษาดังกล่าวก็ยังคงมีบทบาทอย่างมากในสังคมไทย โดยเฉพาะกลุ่มชาวจีนเต๋จิว ไหหลำ แคะ ฮกเกี้ยน และกวางตุ้ง ที่ยังคงสืบสานคติความเชื่อ ประเพณี และค่านิยมบางอย่างของตนตราบนานนับพันปี หากแต่มีบางอย่างและบางส่วนถูกปรับเปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งศาลเจ้าจีนเป็นอีกหนึ่งความเชื่อของ ชาวจีนที่กำลังถูกท้าทายในกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

ความสัมพันธ์ไทย-จีน : กลมเกลียวและกลืนกลาย

ชาวจีนเดินทางมาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย ส่วนใหญ่เป็นพวกพ่อค้าสำเภา อาศัยอยู่ตามมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือเดินทางมาดินแดนแหลมทองเพื่อแลกเปลี่ยนและค้าขายสินค้า (พลกุล อังกินันท์, 2515: 8) การเดินทางโดยอาศัยลมมรสุมแน่นอนว่าต้องมีช่วงเวลาในการพำนักอาศัยในไทย เช่นดังที่ หมอสมิท ได้บรรยายได้ว่า “ตะเภาจีนเคยเข้ามาหลายลำในเหมันตฤดู มุ่งหลังคาจากคอยจำหน่ายขายสินค้า ครั้นขายแล้วบรรทุกของไทย เสร็จแล้วมักกลับไปเมืองจีนในฤดูฝน” (ส. พลายน้อย, 2560: 176) หากนับช่วงเวลาเรือสำเภาจีนจอดเทียบท่าในไทยเพื่อค้าขายสินค้าจะพบว่า เรือสำเภาค้าขายของชาวจีนจอดเทียบท่าในไทยอย่างน้อยก็ประมาณ 2-3 เดือน ช่วงเวลาดังกล่าวทำให้ชาวจีนเหล่านี้คิดถึงบ้าน รู้สึกเหงาอ้างว้าง รวมถึงความต้องการทางเพศ ดังนั้นจึงมีการไปมาหาสู่ระหว่างชายจีนกับหญิงไทยอยู่บ้าง แต่การประกอบอาชีพและพำนักอาศัยอยู่ในไทยจนเป็นย่านชาวจีนเกิดขึ้นในสมัยอยุธยา ในระยะแรกๆ คงตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่ซึ่งทางการไทยจัดให้เป็นพิเศษบริเวณภายนอกกำแพงเมือง เหมือนชาวต่างชาติประเทศอื่นๆ ต่อมาเมื่อได้ภรรยาชาวไทยจึงได้โยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ตามที่ต่างๆ ซึ่งภายในพระนครก็มีชาวจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก (ขจิตถัย บุรุษพัฒน์, 2517: 23) ดังนั้นการเกิด “ลูกจีน” ในสังคมไทยก็เชื่อว่ามีมากในช่วงสมัยนี้

จากบันทึกเอกสารสมัยราชวงศ์หมิง เรื่องอิงหย่าเจิ้งหล่าน (瀛涯胜览) ซึ่งเป็นงานประพันธ์ของหม่าฮวน (马欢) ขณะที่เดินทางมาสยามพร้อมกับเจิ้งเหอ (郑和) ราวปี ค.ศ. 1451 ตอนหนึ่งได้กล่าวบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ของสตรีชาวไทยกับหนุ่มชาวจีนไว้อย่างน่าสนใจดังนี้

“ถ้าภรรยามีเพศสัมพันธ์กับชาวจีนของเรา จะมีการจัดสุราและอาหารมาร่วมดื่มหลับนอน สามิรู้สึกดีใจไม่ตำหนิติเตียน พูดอีกว่า ‘ภรรยาของข้าสวย ชาวจีนหลงใหลชื่นชอบ’” (若有妻与我中国人通好者，则置酒饭同饮坐寝，其夫恬不为怪，乃曰：‘我妻美，为中国人喜爱。’) (黄重言 & 余定邦, 2016: 105)

ข้อมูลดังกล่าวเล่าถึงชาวจีนได้รับการต้อนรับอย่างดีจากชาวไทย การที่ภรรยามีเพศสัมพันธ์กับหนุ่มจีนไม่ใช่เรื่องน่าอับอายแต่อย่างใด อนุมานว่าลูกจีนในสังคมไทยเกิดขึ้นตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 แล้ว (สกินเนอร์, จี. วิลเลียม, 2548: 3)

พระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ก็มีเชื้อจีน เช่น สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงเป็นชาวไทยเชื้อสายจีน บิดามาจากมณฑลกวางตุ้ง มารดาเป็นคนไทย ทรงมีพระนามเป็นภาษาจีนกลางว่า “เจิ้งเจา” (郑昭) (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2554: 183)

หากศึกษาจากเชื้อสายแห่งราชจักรีวงศ์จะพบว่า พระอัครชายา (หยก) แห่งองค์สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกก็เป็นธิดาของจีนกิม คหบดีชาวจีน ประสูติที่บ้านภายในกำแพงพระนคร ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ บริเวณป้อมเพชร ซึ่งเป็นย่านอาศัยของชาวจีนในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (กิตติพงษ์ วิโรจน์ธรรมากูร, 2549: 3) พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 พระองค์ทรงได้สตรีจีนเข้ามาเป็นบาทบริจาริกาที่สนิทเสน่หาอย่างยิ่ง ด้วยประสูติพระโอรสธิดาร่วมกับ

เจ้าจอมมารดาท่านนี้ถึง 6 พระองค์ ซึ่งก็คือเจ้าจอมมารดาอำภา ซึ่งมีต้นสกุลเป็นจีนภาษาฮกเกี้ยน แซ่หลิน เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา เจ้าจอมมารดาอำภาเป็นบุตรของพระอินทราภาหรือเจ้าสัวเตากะทะ เกิดที่เมืองจีน (ตะเกียงคู่, 2534: 17-26) ย่อมแสดงว่าการผูกพันทางสายเลือดระหว่างไทย-จีนเกิดขึ้นไม่เพียงแต่ประชาชนทั่วไปเท่านั้น แต่ราชสำนักไทยก็มีการสานสัมพันธ์ทางสายเลือดด้วยเช่นกัน ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งเสด็จเยี่ยมโรงเรียนจีน ความตอนหนึ่งว่า

“อันที่จริงไทยกับจีนนั้น ต้องนับว่าเป็นชาติที่เป็นพี่น้องกันโดยแท้ นอกจากนั้นเลือดไทยกับจีนได้ผสมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวจนต้องนับว่าแยกไม่ออก ข้าราชการชั้นสูงๆ ที่เคยรับราชการหรือรับราชการอยู่ในเวลานี้ ที่เป็นเชื้อจีนก็มีอยู่เป็นอันมาก พวกจีนที่ได้รับมามีเคหสถานตั้งครอบครัวอยู่ในเมืองไทยจนกลายเป็นไทยก็มีอยู่เป็นอันมาก แม้ตัวข้าพเจ้าเองก็มีเลือดจีนปนอยู่ด้วย โดยเหตุผลเหล่านี้ไทยและจีนจึงได้อยู่ด้วยกันได้อย่างสนิทสนมกลมเกลียวมาช้านาน” (วลัยวิภา บุรุษรัตนพุก, หม่อมหลวง และ สวณีย์ วิเศษสินธุ์, 2559: 170)

นอกจากนั้นแล้วคงเนื่องด้วยความสัมพันธ์ไทย-จีนในระบบการค้าแบบบรรณาการ (จิมก๊อง) ทำให้พระมหากษัตริย์ไทยมีพระนามเป็นจีน ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ในราชวงศ์จักรี กล่าวคือ

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช	ทรงใช้พระนามว่า	แต่เจี๋ย
รัชกาลที่ 1	ทรงใช้พระนามว่า	แต่ฮั่ว
รัชกาลที่ 2	ทรงใช้พระนามว่า	แต่ทก
รัชกาลที่ 3	ทรงใช้พระนามว่า	แต่ฮุด
รัชกาลที่ 4	ทรงใช้พระนามว่า	แต่เม้ง
รัชกาลที่ 5	ทรงใช้พระนามว่า	แต่เจี๋ย (พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร, 2544: 190)

ขนบธรรมเนียมของราชสำนักแห่งราชวงศ์จักรีจึงมีการรับเอาวัฒนธรรมจีนมาผสมอยู่เป็นจำนวนมาก อาทิ พิธีการงดงหลวง เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งพระองค์ทรงโปรดให้จัดพิธีดังกล่าวขึ้นในการพระราชพิธีพระบรมศพสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 (ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค), 2548: 63) พิธีสังเวทียะบาย เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 กำหนดการแต่เดิมจะสังเวทียะบายที่พระที่นั่งเวหาศน์จำรูญ ก่อน 1 วันซึ่งตรงกับวันไหว้ของจีน ส่วนที่พระที่นั่งอัมพรสถานจะสังเวทียะบายในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 1 ของจีน ซึ่งตรงกับวันตรุษจีน เป็นต้น (กฤษฎา แก้วเกลี้ยง, 2555: 44)

การผสมผสานและยอมรับในธรรมเนียมจีนของราชสำนักแห่งราชวงศ์จักรีเชื่อได้น่าจะเริ่มต้นตั้งแต่สมัยรัชกาล 3 โดยได้เริ่มมีจัดพิธีการพระราชกุศลเลี้ยงพระตรุษจีนก่อนซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชปรารภเกี่ยวกับสิ่งของที่เหล่าพสกนิกรชาวจีนนำมาถวายในเทศกาลตรุษจีน ซึ่งเป็นของสด อาทิ เป็ด ไก่ เป็นต้น อีกทั้งถวายพร้อมๆ กันหลายๆ คน จนเหลือ จึงโปรดเห็นควรให้จัดพิธีพระราชกุศลเลี้ยงพระภายในพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัยขึ้นเป็นเวลา 3 วัน แต่ไม่มีการสวดมนต์ จะมีพระสงฆ์ฉันวันละ 30 รูป ตามคณะกลาง คณะเหนือ คณะใต้ เปลี่ยนทุกวัน การพระราชกุศลเลี้ยงพระตรุษจีนนี้ถือเป็นพระราชพิธีแบบสงฆ์ หากแต่จัดในวันตรุษจีน อันเป็นช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านแห่งปีตามคติความเชื่อจีนเป็นเทศกาลที่ชาวจีนให้ความสำคัญมากที่สุดในรอบปี เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างศาลหลังคาเก๋งขึ้นที่หน้าพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัยไว้ศาลหนึ่ง เมื่อถึงพระราชกุศลเลี้ยงพระตรุษจีนให้เชิญเทวรูปแล้วเจริญมนต์ในหอแก้วลงไปตั้งมีเครื่องสังเวยทั้งสามวัน (จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2556: 145) ซึ่งการทำบุญเลี้ยงพระเนื่องในเทศกาลตรุษจีนในสมัยรัชกาลที่ 4 เริ่มมีการอัญเชิญเทวดาในคติความเชื่อของไทยร่วมในพิธีกรรมดังกล่าวด้วย ซึ่งการนับถือภูตวิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ

ไม่ได้เกิดจากรากฐานทางความคิดทางพุทธศาสนา แต่เป็นคติความเชื่อร่วมของทั้งชาวจีนและชาวไทยมาแต่โบราณ (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2547: 24)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานกระถางรูปทองเหลืองที่มีตราพระปรมาภิไธยย่อ “จปร.” ซึ่งเป็นเครื่องสังเค็ดให้กับศาลเจ้าจีนต่างๆ อาทิ ศาลเจ้าแม่ทับทิม (สะพานเหลือง) ซอยจุฬาฯ 7 เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ ศาลเจ้าเล่งบ๊วยเอี้ยะ ซอยเยาวราช 6 เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ ศาลเจ้ามาโจ้ว ถนนราชดำเนิน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ศาลเจ้าแม่มาจ้อโป๊ ถนนบริรักษ์บำรุง อำเภอเมือง พังงา ศาลเจ้าเล่งจูเกียง ถนนอาเนาะรู อำเภอเมืองปัตตานี เป็นต้น

อักษรจีนตรงกลางของกระถางรูปจารึกจีนว่า “ฮู่หว่าต้าสิง” (护我大行) “ฮู่” แปลว่า ค้ำครอง “หว่า” แปลว่า ข้าพเจ้า “ต้าสิง” ในที่นี้หมายถึงพระมหากษัตริย์ที่เพิ่งเสด็จสวรรคต ซึ่งหมายถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 นั่นเอง ดังนั้นคำว่า “ฮู่หว่าต้าสิง” จึงแปลความได้ว่า โปรดค้ำครองพระราชบิดาของข้าพเจ้า ซึ่งเป็นคำวิงวอน ขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยค้ำครองดวงพระวิญญาณของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 เสด็จสู่สวรรคตแดนทิพย์วิมาน

นอกจากนี้ยังมีจารึกอักษรจีนอีก 2 แถว แถวด้านขวาจารึกว่า “หวงเสียนเล่อตันนำเกาเฉิงอี่ไปเอ๋อร์สือจิวเหนียน กู้ตัน” (皇暹叻丹那高成壹百貳拾玖年穀旦) ซึ่ง “หวง” หมายถึง พระมหากษัตริย์ “เสียน” หมายถึง สยาม “เล่อตันนำเกาเฉิง” หมายถึง รัตนโกสินทร์ “อี่ไปเอ๋อร์สือจิวเหนียน” หมายถึง ปีที่ 129 “กู้ตัน” หมายถึง วันมงคล เมื่อรวมแล้วจะให้ความหมายว่า วันมงคลในปรัตันโกสินทร์ศก 129 แห่งพระมหากษัตริย์สยาม ส่วนอักษรจีนแถวซ้ายจารึกว่า “ตี้ลั่วไต้ฮั่วเจิง” (第六代御贈) อักษรจีน “ตี้ลั่วไต้” หมายถึง ลำดับที่ 6 ส่วนอักษร “ฮั่วเจิง” แปลว่า พระราชทาน ดังนั้นอักษรแถวซ้ายจึงมีความหมายว่า พระมหากษัตริย์ลำดับที่ 6 ทรงพระราชทาน เมื่อรวมความของอักษรจีนทั้ง 2 แถว จะให้ความหมายว่า วันมงคลในปรัตันโกสินทร์ศก 129 พระมหากษัตริย์ในลำดับที่ 6 แห่งสยามทรงพระราชทาน เพื่อเป็นการอุทิศถวายแก่รัชกาลที่ 5 นั่นเอง (สุรสิทธิ์ อมรวิชศักดิ์, 2559: 237-238)

การพระราชทานกระถางรูปให้กับศาลเจ้าจีนต่างๆ ในไทยคงมีอย่างต่อเนื่อง จากการสำรวจศาลเจ้าศาลเจ้าเล่งจูเกียง หรือที่คนทั่วไปรู้จักในชื่อ ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ที่ตั้งอยู่บนถนนอาเนาะรู อำเภอเมืองปัตตานี พบว่า นอกจากมีกระถางรูปพระปรมาภิไธยย่อ จปร. ที่ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 6 สร้างอุทิศถวายเป็นพระราชกุศลแก่สมเด็จพระราชบิดาแล้ว ยังพบกระถางรูปอีกจำนวน 6 ใบ ที่ได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ กล่าวคือ

ใบที่ 1 ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2516

ใบที่ 2 ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี พระวรราชชายาในรัชกาลที่ 6 เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2517

ใบที่ 3 ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (ปัจจุบันคือ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร รัชกาลที่ 10) เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2546

ใบที่ 4 ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2538

ใบที่ 5 ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา (ต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นเจ้าฟ้าต่างกรมฝ่ายใน มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์) เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2538

ใบที่ 6 ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี (ไม่ได้ระบุวันที่พระราชทาน)

ดังนั้นศาลเจ้าเล่งจูเกียงเป็นศาลเจ้าจีนในไทยที่ถือได้ว่าได้รับพระราชทานกระถางธูปจากเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน รวมถึงพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงของไทยมากที่สุด แสดงถึงทรงมีพระราชศรัทธาในองค์เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในศาลเจ้าแห่งนี้เป็นอย่างมาก

ช่วงเทศกาลตรุษจีนตลอดหลายปีที่ผ่านมา กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีจะเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดงาน “ตรุษจีนเยาวราช” หลายครั้งที่พระองค์ได้เสด็จเยี่ยมและเข้าสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวจีนที่อยู่บริเวณถนนเจริญกรุงและเยาวราช เช่นในปี พ.ศ. 2556 เสด็จพระราชดำเนินศาลเจ้าฮกเลี่ยนเก็ง (福莲宫) ซอยเจริญพานิชย์ เขตสัมพันธวงศ์ (ไทยรัฐออนไลน์, 10 กุมภาพันธ์ 2556) และในปี พ.ศ. 2557 เสด็จพระราชดำเนินศาลเจ้ากวนอู (关帝古庙) ตลาดเก่าเยาวราช ซอยอิสราณภาพ เขตสัมพันธวงศ์ (ผู้จัดการออนไลน์, 31 มกราคม 2557) ขณะที่พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในศาลเจ้าเล่าปุนเถ้ากง (大本头公庙) ถนนทรงวาด เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 ด้วย (ผู้จัดการออนไลน์, 14 กุมภาพันธ์ 2553) แสดงถึงความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวจีนที่ราชสำนักไทยให้ความเคารพนับถือ

คนจีนเข้ามาเกี่ยวพันกับการค้าขายอย่างมาก เมื่อชาวจีนกลุ่มนี้ตั้งตัวได้จนมั่งคั่งก็มักพอใจจะถูกดุดกลืนเข้าไปในระบบศักดินา เพราะทำให้ได้รับความสะดวกมากขึ้นในการประกอบกิจการของตน ทั้งยังเปิดโอกาสให้ขยายกิจการของตนไปสู่ด้านอื่นๆ ด้วย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555: 210)

จากเอกสารของมิชชันนารีชาวอเมริกันที่ชื่อ นางเฮ็น. เอ. แมคโดนัลด์ เมื่อครั้งเดินทางมายังประเทศไทยได้บรรยายไว้ว่า “ชาวจีนผู้มั่งคั่งมักจะกลายเป็นที่โปรดปรานของกษัตริย์ผู้ปกครอง และได้รับแต่งตั้งเป็นขุนนางมียศถาบรรดาศักดิ์ และขุนนางเหล่านี้จะถวายลูกสาวของพวกเขาแต่พระเจ้าแผ่นดินเป็นการตอบแทน ดังนั้นเราจะพบว่าเมื่อมีเชื้อสายชาวจีนอยู่ในราชวงศ์ของสยาม” (สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, 2557: 110) ซึ่งประเด็นการสมรสระหว่างลูกจีนกับเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินนี้เป็นเรื่องที่ประจักษ์ชัดแล้ว เมื่อชาวจีนได้ผูกคองกับราชสำนักก็ยิ่งทำให้บุคคลเหล่านี้เกิดการยอมรับในวัฒนธรรมไทยมากยิ่งขึ้นอย่างแน่นอน ชาวจีนที่อาศัยในไทยจำนวนไม่น้อยได้กลืนกลายเป็นไทยและยอมตัดหางเปียของตนเองทิ้ง ซึ่งชาวจีนเหล่านี้ได้ซึมซับบุคลิกลักษณะหลายๆ อย่างของชาวไทยไว้ในตัวทันทีที่เดินทางมาถึง รวมทั้งการแต่งงานกับหญิงชาวไทยด้วย (กรมศิลปากร, 2555: 113)

ชาวจีนได้อาศัยอยู่ร่วมกับชนพื้นเมืองอย่างประนีประนอม ถ้อยที่ถ้อยอาศัย และด้วยเพราะมีความขยันขันแข็งเป็นทุนเดิม รวมถึงความสามารถในวิทยาการต่างๆ ประจวบกับสถานการณ์และโอกาสที่เอื้ออำนวย ทำให้ชาวจีนยกฐานะตัวเองได้ไม่ยากนัก ดังที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ “จีนถ่อมตัวไม่โอ้อวด เข้ากับขนบธรรมเนียมของเราได้อย่างง่ายดาย และเมื่อเข้าใกล้ชิดข้าราชการไทยชั้นผู้ใหญ่ หรือพระราชวงศ์ก็ยินยอมอ่อนน้อมหมอบคลาน จึงได้รับสิทธิพิเศษจนเกือบจะมีฐานะเท่าเทียมกับคนไทยเราเอง” (จุลจักรพงษ์, 2505: 85) จึงทำให้ชาวจีนส่วนหนึ่งได้มีโอกาสเข้ารับราชการในราชสำนักสยาม อาทิตำแหน่ง “หลวงโชฎิกราชเศรษฐี” เจ้ากรมท่าซ้าย ถือศักดินา 1,400 ซึ่งเป็นตำแหน่งควบคุมพวกจีนที่ทำการหลวงในสมัยอยุธยา แต่ในสมัยรัตนโกสินทร์ มีหน้าที่ควบคุมชาวจีนทั่วไป และมีบรรดาศักดิ์สูงขึ้นเป็น “พระยาโชฎิกราชเศรษฐี” ถือว่าเป็นขุนนางไทยในระบบราชการ แต่ตำแหน่งดังกล่าวส่วนมากเป็นลูกชาวจีน อาทิ พระยาโชฎิกราชเศรษฐี (จ้อง แซ่เอ็ง) พระยาโชฎิกราชเศรษฐี (เถียน) พระยาโชฎิกราชเศรษฐี (ฟัก) เป็นต้น (ส. พลายน้อย, 2537: 154-160)

นอกจากนี้ ตามพื้นที่ของหัวเมืองต่างๆ ที่มีคนจีนอาศัยหนาแน่นก็ได้แต่งตั้งตำแหน่งนายอำเภอจีน ปลัดจีน ให้มีราชทินนามอย่างขุนนางไทยด้วย เช่น ขุนสมานจีนประชา ขุนกำกัฒจีนพาล ขุนพิพากษาคติจีน หมื่นพิจารณาคริสต์จีน หลวงพิทักษ์จีนประชา หลวงปรานีจีนประชา หลวงอร่ามจีนพิสัย (สุรางค์ จันทวานิช และคณะ, 2534: 161-163) เพื่อให้ควบคุมดูแลชาวจีนกันเอง แม้แต่เจ้าภาษีอากรที่เป็นผู้ประมูลผูกขาดเก็บภาษีอากรส่วนใหญ่ก็เป็นชาวจีน โดยได้รับ

พระราชทานมีทินนามบรรดาศักดิ์ เป็นต้นว่า จินพระศรีรัตนโกศา จินพระศักดาพานิช จินหลวงเจริญสมบัติ (ณรงค์ พ่วงพิศ และ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, 2526: 78) นำมาซึ่งผลพลอยได้คือ ไม่ต้องเสียค่าปี (เทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2549: 122) การเป็นขุนนางในราชสำนักของสยามยังก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ถือเป็นหน้าเป็นตาของวงศ์ตระกูลด้วย

การที่ชาวจีนหรือลูกจีนในไทยมีโอกาสเข้ารับราชการในราชสำนักไทยก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่เกิดการผสมผสานจนกระทั่งกลืนกลายทางวัฒนธรรม เพราะติดต่อกับคนไทย ต้องสื่อสารภาษาไทย ตลอดจนเปิดรับวัฒนธรรมไทยมากขึ้น ตามที่ศานาจารย์คาร์ล ออกัสตัส ฟรีดริค กุตสลาฟฟ์ มิซซันนารีชาวเยอรมันที่เดินทางมาไทยเมื่อปี ค.ศ. 1828 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กล่าวว่า

“(ชาวจีน, ผู้เขียน) ในบางกรณีที่แต่งงานกับชาวสยามพวกเขาถึงกับยอมถอดเสื้อและกางเกงทิ้งแล้วหันมาแต่งกายตามแบบอย่างชาวสยามเลยทีเดียว เนื่องจากหลักหลักธรรมทางศาสนาของชาวจีน โดยเนื้อหาสาระแล้วไม่แตกต่างจากของชาวสยามเลย ชาวจีนจึงมีจิตใจอ่อนแออย่างมากที่จะปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาตามแบบอย่างชาวสยาม และถ้าพวกเขามีบุตรก็จะทำการตัดผมเปียบุตรของเขาและให้บวชเป็นพระในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ภายใน 2-3 ช่วงอายุคนมานี้ ลักษณะของความเป็นชาวจีนค่อยๆ ลดน้อยลงไปจนหมดสิ้น และชาวจีนซึ่งเคยยึดมั่นอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติตนก็ได้เปลี่ยนแปลงตัวเองมาเป็นชาวสยามโดยสิ้นเชิง โดยปกติคนพวกนี้จะละเลยไม่ใส่ใจในวรรณคดีของชาติตน และพยายามปรับตัวเข้าหาชาวสยามสำหรับชาวจีนไม่มีอะไรจะน่ายินดีไปกว่าการได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์จากพระเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่งการได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์นี้พวกเขาจะได้รับก็ต่อเมื่อมีฐานะร่ำรวยมากๆ” (กรมศิลปากร, 2555ก: 122)

สังคมไทยเป็นสังคมพุทธ วัดถือว่าเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นสถาบันทางสังคมมนุษย์รูปแบบหนึ่งในวัฒนธรรมไทย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560: 49) ดังนั้นในประเทศไทยจึงมีวัดวาอารามอยู่เป็นจำนวนมาก จึงเกิดคำกล่าวที่ว่า “สร้างวัดให้ลูกเล่น” ผู้ที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่มีทั้งกำลังทรัพย์และกำลังคนจึงมักสร้างวัด “เอาหน้า” และ “เอาบุญ” ทั้งยังมีผลพลอยได้ด้วยคือ มีลานกว้างให้ลูกหลานได้วิ่งเล่นภายในวัด แล้วยังใช้เป็นสถานที่หรือแหล่งเรียนรู้อีกด้วย (เสถียรโกเศศ, 2530: 437-440)

วัดยังเปิดพื้นที่ให้เหล่าชาวจีนเข้าร่วมพิธีกรรมทางพุทธศาสนาด้วย ตามที่ จอห์น คอร์วฟอร์ด ทูตอังกฤษได้เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยในสมัยรัชกาลที่ 2 ได้เขียนรายงานไว้ว่า

“การปฏิบัติศาสนกิจมิได้จำกัดอยู่แต่พวกสยามกันเอง แต่ยังได้คลุกไปถึงชาวต่างประเทศที่อยู่ในประเทศสยามด้วย โดยเฉพาะชาวจีนนั้นไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดมาก่อนก็ดี จะสาบานตนเป็นพุทธมามกะเดินทางเข้ามาในกรุงสยาม แต่งานกับชาวสยาม ทำบุญสุนทานให้แก่พระภิกษุสงฆ์ ไปวัดเป็นประจำ...กราบไหว้พระภิกษุสงฆ์เมื่อเดินผ่าน และเอาเงินไปมอบให้แก่ขุนนางผู้ใหญ่และรัฐบาลเพื่อนำไปทำบุญสร้างวัดและถวายแก่พระภิกษุสงฆ์” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560: 101-102)

กรณีเกี่ยวกับการทำบุญของชาวจีนในไทยพบว่ามีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว เนื่องจากพบพระพิมพ์เนื้อชินมากมายในกรุวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งปรากฏจารึกอักษรจีนเขียนกำกับชื่อแซ่ของผู้สร้างเพื่อถวายพระราชกุศลตรงด้านหลังของพระเครื่อง (เทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2549: 121) สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันว่า

ชาวจีนมีความศรัทธาและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ยอมรับนิกายเถรวาทมานานแล้ว

เมื่อชาวจีนที่อาศัยในประเทศไทยประสบความสำเร็จในด้านการประกอบอาชีพ มีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น ประกอบกับได้รับยศถาบรรดาศักดิ์ การเปิดรับคติความเชื่อและวัฒนธรรมไทยก็มากขึ้น ค่านิยมในการสร้างหรือบูรณะวัดวาอาราม ไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์ในวงศ์ตระกูลเหมือนกับขุนนางหรือคหบดีชาวไทย อาทิ วัดมัชฌิมาวาส ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา เชื่อว่าเป็นวัดเก่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย เดิมชื่อ “วัดยายศรีจันทร์” ตามชื่อผู้สร้าง เมื่อพระเจ้านันทยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ผู้บัญชาการคณะสงฆ์เสด็จเมืองสงขลา เมื่อปี พ.ศ. 2431 ทรงเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “วัดมัชฌิมาวาส” กล่าวว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์แล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาอินทศิรี (บุญห่วย) ได้สร้างอุโบสถและศาลาการเปรียญขึ้นใหม่ (ลำจุล ฮวบเจริญ, 2555: 516-517)

เจ้าพระยาอินทศิรี (บุญห่วย) เป็นบุตรของพระสงขลา (เหยียง แซ่เหา) เป็นชาวจีนฮกเกี้ยน เกิดที่เมืองเจียงจีวหู ตำบลเส้หิน ทางเหนือของเมืองไถ่หมิง กับหญิงพื้นเมืองชาวพัทลุง ซึ่งเป็นบุตรคนโตสายภรรยาคนที่ 1 (พระยาวิเชียรศิรี (ชม), 2516: 1, 35)

ประเด็นการสร้างอุโบสถและศาลาการเปรียญในวัดมัชฌิมาวาสของเจ้าพระยาอินทศิรี (บุญห่วย) อาจเป็นเพราะได้รับพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น แต่เชื่อได้ว่าเจ้าพระยาอินทศิรี (บุญห่วย) ก็เป็นผู้ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างมาก และน่าจะเป็นผู้ที่บูรณะวัดสุวรรณคีรี ที่ตั้งอยู่ในตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร ประวัติของวัดสุวรรณคีรีกล่าวว่า เป็นวัดเก่าสร้างขึ้นราวปี พ.ศ. 2318 มีชื่อเดิมว่า วัดออก ซึ่งวัดนี้เป็นสถานที่ที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของกรมการเมืองสงขลาในขณะที่ตั้งบ้านเมืองอยู่ที่ฝั่งแหลมสน ชื่อของวัดสันนิษฐานว่าเรียกตามบรรดาศักดิ์หลวงสุวรรณคีรี ซึ่งก็คือเจ้าพระยาอินทศิรี (บุญห่วย) ในขณะดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าเมืองสงขลา (ธีระยุทธ์ สุวลักษณ์, 2554: 118)

ภายในวัดสุวรรณคีรีแห่งนี้ยังมี “ถะ” หรือเจดีย์หินทรงจีนที่ตั้งอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถมีจารึกอักษรจีนระบุว่า “กระหม่อมฉันเจ้าพระยาสงขลา (ฮ่อ บุญห่วย) น้อมเกล้าถวาย ก่อสร้างปิมะเส็ง สำเร็จปิมะเมีย วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2341” (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2527: 636) แสดงให้เห็นว่าลูกผสมไทย-จีนที่เติบโตในเมืองไทย และได้รับราชการในราชสำนักไทยแล้วเกิดการยอมรับในขนบธรรมเนียมประเพณีไทยมากขึ้น

โลกทัศน์ความเชื่อในเรื่องการทำบุญสร้างวัดของชาวจีนในไทยยังปรากฏอยู่ในจารึกด้านหลังพระประธานในพระอุโบสถวัดประเสริฐสุทธาวาส (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2526: 180) ซึ่งวัดนี้สร้างโดยพระประเสริฐวานิช (โป้) ชาวจีนฮกเกี้ยน เมืองจางโจว (福建漳州) บิดาชื่อนายเทียนปี้ มารดาชื่อนางเพงหนิว อพยพมาไทยสมัยช่วงหลังกรุงธนบุรี ระหว่างปี พ.ศ.2320-2325 (พัชรพิมพ์ เสถบุตร และคณะ, 2556: 14) ความตอนหนึ่งมีดังนี้

“ศุภมัสดุ พระพุทธศักราชล่วงแล้ว ได้สองพันสามร้อยแปดสิบเอ็ด ปีจอ สัมฤทธิศก ตกอยู่ในวสันตฤดู เดือนสิบสองสำเร็จ การปฏิสังขรณ์พระอารามของท่านพระประเสริฐวานิช มีกุศลจิตศรัทธาเห็นว่าทรัพย์สมบัตินานา มิได้เป็นแก่นสารเป็นทรัพย์สมบัติ สูญเสียเปล่า จึงรื้อขนทรัพย์นับเข้าฝังไว้ในศาสนาเห็นว่าเป็นของอาตมาโดยแท้ สมด้วยกระแสพุทธบันฑูลว่า บุคคลมีศรัทธาเป็นมูล เชื่อในพุทธโฆวาท กระทำกุศลมิได้ขาดเหน้อยหน่าย หวังจะขนสมบัติทั้งหลายไปภายหน้า จึงชักชวนวงศ์ญาติพร้อมกันเห็นว่า กุศลโกฐาจะอนุพันธ์ในผลแก่ตนไป ในอนาคต จึงปฏิสังขรณ์พระอุโบสถพร้อมด้วยพระพุทธรูปปฏิมากรเป็นประธาน ทั้งพระวิหารการบูรณ ธรรมาสน์ อาสนสงฆ์ ก่อบันไดขึ้นลงกุฏิ และกุฏิพระศรีมหาโพธิ์พระเจดีย์...ชุดสระอุทกั้งและส้วมถ่าน ทั้งถนนสะพาน ศาลาคู่ เชื้อนคูขุมประตูกำแพงแก้ว คิดเป็นทรัพย์นั้นแล้วร้อยห้าสิบห้าซึ่งยังเครื่องมหัสนาการ ฉลองมิได้คิด ขอบุติศแผ่ ส่วนกุศลแก่สรรพสัตว์ ถ้วนตนในไตรโลก จึงขนานนามตามโฉลกชื่อวัดพระประเสริฐบุญพสุทธาวาส ขอกุศลโกฐา

อำนวยการ แม้จุติจากมนุษย์ปุถุชน ขอนำปติสนธิในดาวดึงส์สาธุสิดา แม้ศาสนาครบจำนวนห้าพันชุมนุมพระธาตุนั้น
เทศนา โปรดฝูงเทววันเจ็ดทิวา ขอให้ข้าได้มารับธรรม ขอสำเร็จมรรคผล...นสภกลับคืนยังในสถานสวรรค์...เสวยทิพย์
ศาสนาทันอรหันต์ ทนพระศรีอาริยสรวเพญพุทธาจารย์ลงมาอุบัติตรัสในโลก ขนสัตว์ตามโอมสงสาร ให้ลูถึงปาก
พระนิพพาน แสนสำราญสวัสดิสุขสุดรำพรรณจึงข้าเกิดเป็นมนุษย์...บุรุษ ศุภสรรพ ขอให้สดับรับธรรมให้
ลุลลอรหันตผลเอ๋ย...” (ศานติ-นวิรัตน์ ภักดีคำ, 2549: 93-94)

จากจารึกข้างต้นพอจะเห็นกรอบความคิดเรื่องการทำบุญสร้างวัดในพุทธศาสนาของชาวจีนในประเทศไทย
ได้ถูกหลอมรวมกลายเป็นไทยไปแล้ว การทำบุญของเหล่าขุนนาง ข้าราชการ รวมทั้งคหบดีที่บริจาคเงินในการสร้าง
วัดวาอารามต่างๆ นอกจากจะเป็นการกุศลบุญในกายภาคหน้าแล้ว ยังถือเป็นการสะสมบารมีทางสังคมอีกด้วย กล่าวคือ
การมีหน้ามีตาทางสังคม ไม่เป็นการหักเหอาทรัพย์เงินทองไปสร้างฐานะอันโดดเด่นเป็นปัจเจกของตนและครอบครัว
นั่นเอง (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560: 101-139)

ชาวจีนหรือลูกจีนในไทยก็ได้ร่วมบุญในการสร้างถาวรวัตถุอื่นๆ ตามกำลังศรัทธา อาทิ บริจาคเงินสร้างเจดีย์ หอไตร
ตู้พระธรรม ศาลาการเปรียญ และอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก เพราะในวัฒนธรรมจีนก็เชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด การทำบุญ
สร้างกุศลก็เพื่อผ่อนกรรมหนักให้เป็นเบา ซึ่งชาวจีนก็เลื่อมใสในพุทธศาสนาอยู่ก่อนหน้านั้นแล้วด้วย

ทั้งนี้เนื่องจากชาวจีนที่อาศัยในไทยยังคงผูกพันกับวิถีความเชื่อแบบจีนดั้งเดิมอยู่ด้วย รูปแบบ ท่าทีของการร่วมบุญ
สร้างกุศลจึงมิได้ปรับเปลี่ยนจากเดิม แต่เป็นการขานรับทุกสิ่งอย่างเท่าที่ตนเองจะทำได้ เช่น กรณีของพระยาโชฎีกราชเศรษฐี
(เถียร โชติกเสถียร) ได้ร่วมบุญสร้างศาสนสถาน 3 แห่ง ประกอบด้วย วัดไทย วัดจีน และศาลเจ้า กล่าวคือ อุทิศที่ดินเพื่อ
สร้างวัดนรนาถสุนทริการาม ปากคลองผดุงกรุงเกษม อันเป็นวัดประจำตระกูลของสกุลโชติกเสถียร และเป็นประธานใน
การสร้างศาลเจ้าฮ้วนหว่องหรือที่รู้จักกันว่าศาลเจ้าโรงเกือก ซึ่งเป็นศาลเจ้าของกลุ่มวัฒนธรรมจีนแคะ ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ
เจ้าพระยา บริเวณตลาดน้อย และท้ายสุดได้ร่วมทำบุญสร้างวัดวัดเล่งเน่ยยี่ หรือ มังกรกลาวาสอันเป็นวัดมหายานจีนนิกาย
บนถนนเจริญกรุง ปัจจุบันแก๊ซหรือป้ายวิญญาณของพระยาโชฎีกราชเศรษฐี (เถียร โชติกเสถียร) ก็อยู่ ณ วัดแห่งนี้ (พิมพ์
ประไพ พิศาลบุตร, 2544: 78) ลักษณะการผสมผสานดังกล่าวยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน แต่ทว่าลูกจีนหลานจิ้นรุ่นใหม่
ได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติมากขึ้นกว่าเดิม โดยไปทำบุญที่วัดไทยมากขึ้น

ชีวิตวิถีการเปลี่ยนแปลงทางคติความเชื่อของชาวจีนในไทยที่ถูกกลืนกลายมานานแล้วในหลายๆ ด้าน แต่ที่หลงเหลือ
เป็นหลักฐานเพียงพอต่อการสืบค้นก็คือ พิธีการเผาศพและเก็บกระดูกไว้ในโกศแบบคนไทย แม้ว่าปัจจุบันยังพบเห็นคนไทย
เชื้อสายจีนนาร่างของผู้ชายขมไปฝั่งยังสุสานจีน แต่ก็พบว่าชาวจีนและลูกจีนจำนวนมากก็นิยมเผาศพและเก็บกระดูก
แบบไทยแล้วเช่นกัน เนื่องด้วยปัจจุบันราคาของที่ดินสูงขึ้นหลายครอบครัวไม่มีเงินมากพอที่จะซื้อที่เพื่อใช้ในการฝังศพของ
บรรพบุรุษ หรือส่วนหนึ่งเป็นเพราะยอมรับคติความเชื่อเรื่องพิธีศพแบบไทยมาช้านานแล้ว โดยเฉพาะผู้ที่มีโอกาสถวายตัว
รับใช้ในราชสำนักไทย ดังตัวอย่างสุสานของตระกูลคณานุรักษ์ โดยกุใหญ่สุดในสุสานนี้เป็นที่ฝังศพของพระจันทนานุรักษ์
ตำแหน่งกัปตันเงินเมืองตานีต่อจากบิดา ได้ประกอบคุณงามความดีความชอบมากมายจนได้รับพระราชทานสัญญาบัตรจาก
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2431 ให้เป็น หลวงจันทนานุรักษ์ หัวหน้าเงิน
เมืองตานี และต่อมาในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2457 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงพระราชทาน
บรรดาศักดิ์ตั้งเป็น พระจันทนานุรักษ์ กรมการพิเศษเมืองปัตตานี (ตระกูลคณานุรักษ์, ม.ป.ป.) แปลว่าชาวจีนสามารถ
ปรับเปลี่ยนความเชื่อได้เสมอ ไม่ได้ยึดมั่นกับธรรมเนียมเดิมเสมอไป

ลูกหลานชาวจีนที่บวชในพระพุทธศาสนาได้รับสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะ ราชทินนาม สมเด็จพระพุฒาจารย์ (ศรี โอนิมสิริ) ครองวัดปทุมคงคาราชวรวิหาร เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ ก็เลือกวิธีฝังศพแบบจีน ทั้งยังมีพิธีฝังเด็กด้วย (ราชกิจจานุเบกษา, 2 ธันวาคม ร.ศ. 113) ฮวงซุ้ยมีรูปทรงเจดีย์แบบไทย แต่มีแผ่นป้ายอักษรจารึกภาษาจีนชื่อแซ่ ตำแหน่ง วันเดือนปีของอายุไข กล่าวคือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (ศรี โอนิมสิริ) เดิมชื่อชื่อ แซ่หวง (黃是) ในภาษาจีนกลาง ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดปทุมคงคาราชวรวิหารแห่งนี้ มรณภาพเมื่อวันที่ 9 ค่ำ เดือน 10 ในรัชศก Guangxu ปีที่ 20 (ค.ศ. 1894) ศิริอายุได้ 81 ปี

ลูกหลานจีนทั่วไปก็นิยมสร้างกุฏิในการเก็บอัฐิไว้ในวัด เช่น วัดเกตการาม ตำบลวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัด เชียงใหม่ ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง ในสมัยรัตนโกสินทร์ พื้นที่โดยรอบของวัดเป็นที่อยู่อาศัยของชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีนที่เดินทางมาค้าขายทางเรือ (วรวิมล ชัยรัตน์, 2549: 10-11) บริเวณดังกล่าวถือเป็นชุมชนจีนในเชียงใหม่

พระอุโบสถของวัดเกตการามมีการประดับประดาลวดลายจีน ชุ่มจะระนำของพระเจดีย์จุฬามณีก็มีจารึกอักษรจีน ทั้ง 4 ทิศ บริเวณรอบๆ ของพระเจดีย์ยังมีกุฏิเก็บอัฐิบรรพชนชาวจีนเรียงรายอยู่มากมาย ซึ่งกุฏิเหล่านี้ก็มีจารึกอักษรจีนเหมือน ป้ายศิลาที่ตั้งอยู่หน้าหลุมศพของชาวจีน สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนถึงการกลายกลืนกลายและผสมผสานความเชื่อระหว่างไทย-จีน ได้เป็นอย่างดี

นโยบายที่ให้ชาวจีนและลูกจีนกลายเป็นไทยมากที่สุด น่าจะเริ่มตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มมีพระราชบัญญัติการใช้ นามสกุลในสมัยแผ่นดินของสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เมื่อปี ค.ศ. 1913 (พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร, 2544: 176) โดยกำหนดว่า คนไทยทุกคนต้องมีชื่อที่ประกอบด้วยชื่อตัวและชื่อสกุล การตราพระราชบัญญัติดังกล่าวเนื่องจาก รัชกาลที่ 6 ทรงเล็งเห็นว่าการมีชื่อสกุลก็เพื่อเป็นหลักในการสืบเชื้อสายของผู้ร่วมสายโลหิตที่มาจากบิดาและจะก่อให้เกิด ความเป็นหมู่เป็นคณะอีกด้วย (ส. พลาน้อย, 2544: 93)

ว่าการตั้งชื่อและนามสกุลที่ขอจดทะเบียนในตอนแรกกับทางราชการอาจไม่พอเหมาะสมควร ไม่มีความหมาย แปลความไม่ได้ จึงเปิดโอกาสให้สามารถขอเปลี่ยนแปลงชื่อและนามสกุลใหม่ได้ด้วย การเปลี่ยนแปลงชื่อและนามสกุลนี้ เปิดโอกาสให้กับชาวจีนและลูกจีนในไทยที่เคยใช้ชื่อตามสำเนียงภาษาต่างดาว เช่นว่าชื่อและนามสกุลที่ใช้การทับเสียง ภาษาจีนก๊อญญาติให้เปลี่ยนชื่อได้ด้วย การที่ภาครัฐดำเนินนโยบายดังกล่าวทำให้บรรดาชาวจีนที่ได้สัญชาติไทยหรือลูกจีนที่ เกิดในไทยต่างพากันตั้งชื่อเป็นภาษาไทย เพราะรู้สึกว่าการใช้แซ่ดูแปลกแยก ไม่หรูหรา ภาควิชาใจเหมือนชื่อสกุลภาษาไทย และที่สำคัญสะดวกต่อการดำเนินชีวิตประจำวันในสังคมไทย (ทวี ธีระวงศ์เสรี, 2517: 137-139) นอกจากนี้ ยังได้ออก พระราชบัญญัติสัญชาติขึ้นในปี พ.ศ. 2456 โดยบังคับให้ผู้ที่เกิดในไทยถือสัญชาติไทยตามดินแดนที่เกิด และได้ออก พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ขึ้น ในปี พ.ศ. 2461 เพื่อควบคุมโรงเรียนจีน (สุภางค์ จันทวานิช, 2559: 168) ซึ่งนโยบาย เหล่านี้เป็นตัวเร่งที่สำคัญทำให้เกิดการกลืนกลายทางวัฒนธรรมได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งนโยบายเกี่ยวกับการสอนภาษาไทยของ คนจีนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ขึ้น พ.ศ. 2461 ได้ระบุไว้ว่า โรงเรียนราษฎร์จะต้องจัดสอนนักเรียนให้อ่าน เขียน และเข้าใจภาษาไทยได้คล่องแคล่วพอสมควร (ราชกิจจานุเบกษา, 9 มิถุนายน พ.ศ. 2461) เนื่องจากถ้าลูกหลานจีนรู้ภาษาไทย ก็จะสามารถเข้ากับคนไทยได้ง่ายกว่าเดิม เพราะพูดคุยกันรู้เรื่อง การสื่อสารเข้าใจกันดี จะช่วยให้ลูกหลานจีนกลืน กลืนเป็นไทยทำได้ง่ายกว่าเดิม ขณะเดียวกันพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ยังบังคับไว้ว่าครูที่สอนต้องรู้ภาษาไทยระดับใช้การได้ ย่อมแสดงว่ารัฐบาลก็ใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการสร้างความผสมกลมกลืนในตัวครูผู้สอนชาวจีนด้วย (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2517: 25-27)

อาจสรุปได้ว่า การสมรสระหว่างคนไทยกับคนจีน การเปิดเสรีภาพในทางความเชื่อและกลมเกลียวทางความคิด การตั้งชื่อสกุลเป็นไทย และมีความภาคภูมิใจในเกียรติคุณต่างๆ ที่ได้รับจากทางราชสำนักหรือทางราชการไทย เป็นผลต่อ การสร้างความผสมกลมกลืนต่อชาวจีนในไทยได้เป็นอย่างดี (ทวี ธีระวงศ์เสรี, 2517: 145) นอกจากนั้นแล้วยังนโยบายของ

รัฐไทยต่างๆ ยังเป็นตัวเร่งทำให้ความเป็นจีนของลูกหลานจีนในไทยเจือจางลงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งผลต่อการกลืนกลายทางวัฒนธรรมจีนในรุ่นต่อๆ มา

การกลมเกลียวและกลืนกลายทางวัฒนธรรม : ปัจจุบันและอนาคต

ในอดีตกลุ่มชาวจีนรุ่นแรกๆ ที่อพยพมาไทยยังคงรักษาวิถีการดำเนินชีวิตแบบจีนอย่างเหนียวแน่น แต่เมื่อเกิดการสมรสระหว่างคนไทยกับคนจีน การผสมผสานทางวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นตามลำดับของกาลเวลาและสถานที่

การกลมเกลียวและกลืนกลายทางวัฒนธรรมของชาวจีนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีตัวอย่างเขตสุขาภิบาลทรายมูลและเขตสุขาภิบาลกุดชุมของจังหวัดยโสธรในปัจจุบันพบว่า ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ดังกล่าวเป็นชาวจีนรุ่นลูกหลาน เหลน ที่เติบโตในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างจากบรรพบุรุษ ความเชื่อทางศาสนาถูกกลืนกลาย ความใกล้ชิดและการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ แตกต่างจากเดิม การแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ ตลอดจนกระบวนการการเรียนรู้ทางสังคมต่างๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ฯลฯ เหล่านี้ส่งผลต่อการกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวจีนเป็นอย่างมาก

สถาบันครอบครัวชาวจีนและผู้ที่มีเชื้อสายจีนในยุคปัจจุบันมีแนวโน้มจะถูกกลืนกลายทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว เพราะการสืบต่อวัฒนธรรมจีนของผู้คนชาวจีนมีทางเลือกที่หลากหลาย จะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติประเพณีพิธีกรรมบางอย่างของจีน หรือปฏิบัติไม่ครบถ้วนทุกขั้นตอนตามแบบประเพณีดั้งเดิมที่เคยทำกันมา มีการย่อตัดทอนในการปฏิบัติ พร้อมรับเอาวัฒนธรรมไทย ไทยอีสาน และอื่นๆ มาประพติดประปะติดควบคู่กันกับวัฒนธรรมจีนด้วย (ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์ และ สมศักดิ์ ศรีสัตสุข, 2532: 133)

การกลมเกลียวและกลืนกลายทางวัฒนธรรมของชาวจีนในจังหวัดสงขลา กรณีตัวอย่างบริเวณกลุ่มทะเลสาบสงขลาในปัจจุบันพบว่า ชาวจีนที่ถือกำเนิดและเติบโตท่ามกลางการปะทะสังสรรค์ของสองวัฒนธรรม กล่าวคือ ความเป็นจีนตามบรรพบุรุษและความเป็นไทยตามสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขทางสังคม โดยเฉพาะทางวัฒนธรรมด้านความเชื่อของกลุ่มลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนจะแตกต่างไปจากรุ่นบรรพบุรุษของตนอย่างมาก

ลูกหลานชาวจีนกลุ่มทะเลสาบสงขลาได้พยายามปรับเปลี่ยนความคิดความเชื่อบางประการของตนให้เหมาะสมและสามารถอยู่ร่วมกับผู้คนและสังคมนั้น ซึ่งกระบวนการปรับตัวเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ เช่น การผสมผสานความคิดความเชื่อ และความศรัทธาแบบจีนให้เข้ากับความคิด ความเชื่อของชาวพื้นเมืองในกลุ่มทะเลสาบสงขลา หรือแม้กระทั่งการที่ลูกหลานชาวจีนกลุ่มทะเลสาบสงขลาเลือกที่จะรับความคิด ความเชื่อ ความศรัทธาของชาวพื้นเมืองมายึดถือปฏิบัติเข้าเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิต ซึ่งกระบวนการเช่นนี้ค่อยๆ ทำให้ลูกหลานชาวจีนในกลุ่มทะเลสาบสงขลาสามารถผสมกลมกลืนตนเองเข้ากับสังคมใหม่ได้ดีที่สุด (ศุภการ สิริไพศาล และ อภิเชษฐ กาญจนดิฐ, 2551: 94, 118)

จากกรณีการการกลืนกลายของวัฒนธรรมจีนในสองพื้นที่เป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่า ลูกหลานจีนที่เกิดในไทยหรือชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นใหม่ได้ปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตแบบจีนดั้งเดิมตามแบบบรรพบุรุษให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นๆ ซึ่งก็คือเปิดรับคติความเชื่อแบบพุทธเถรวาท ไม่ติดยึดแบบแผนประเพณีของจีน หรือลดทอนทำเนียมปฏิบัติลง การปรับตัวดังกล่าวเกี่ยวเนื่องจากการอยู่รอดในสังคม เช่น การทำงานหาเลี้ยงชีพ การเข้าสังคม การปะทะกับเพื่อนชาวไทย การเข้าระบบการศึกษาในโรงเรียนไทย การใช้ภาษาไทยหรือภาษาถิ่นนั้นๆ ในการสื่อสาร สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยในการขัดเกลาให้กลายเป็นไทยมากขึ้น ซึ่งความรู้สึกที่จะรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมในฐานะเป็นมรดกของบรรพชน จะค่อยๆ เจือจางในรุ่นต่อๆ ไป (ยุพิน คล้ายมนต์, 2536: 199) รวมถึงโลกทัศน์ ทศนคติ และการสร้างความหมายการให้ค่าของความเป็นสากล อาทิ ความนิยมชื่นชมในความเป็นแบบตะวันตก ก็ส่งผลให้เกิดความกลืนกลาย หรือการปรับเปลี่ยนได้ทุกขณะ

วัฒนธรรมจีนในไทยในอนาคตจะดำรงอยู่ได้มากน้อยเพียงใด จะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด ก็คงต้องติดตามหรือร่วมกันพิจารณาต่อไป

ปัจจุบัน แม้ว่าจะมีองค์กรและหน่วยงานของสมาคมจีนต่างๆ ในไทยหลายแห่งเริ่มที่จะฟื้นฟูคตินิยมเชื่อในวัฒนธรรมจีนขึ้นมาบ้างแล้วก็ตาม แต่เป็นเพียงช่วงเวลาสั้นๆ ของเทศกาลสำคัญๆ เท่านั้น อาทิ ตรุษจีนเยวราช ตรุษจีนปากน้ำโพ และเนื่องจากผู้สืบทอดวัฒนธรรมดังกล่าวถูกกลืนกลายไปแล้ว ทำให้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจีนดั้งเดิมถูกเปลี่ยนแปลงไป

นอกจากนี้ การให้ความสำคัญของวัฒนธรรมจีนของผู้สืบทอดทางวัฒนธรรมนั้นลดน้อยลง เช่น เมื่อถึงเทศกาลเซ่งเม้ง บุตรหลานชาวจีนก็จะเดินทางเพื่อไปเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่หลุมฝังศพ (ฮวงซุ้ย) แต่ในปัจจุบันนี้มีผู้ไปเซ่นไหว้น้อยลง และการทำพิธีเซ่นไหว้ในปัจจุบันก็ได้ยึดขนบธรรมเนียมแบบเดิม เป็นต้นว่า การเซ่นไหว้ด้วยอาหารแห้งแกงแฉ่งแทนการไหว้ด้วยอาหารสด การเซ่นไหว้ด้วยอาหารต่างชาติ เช่น ซูชิ พิซซ่า เป็นต้น เนื่องด้วยเป็นสิ่งของที่บุตรหลานชอบรับประทานมากกว่าจำพวกผักต้ม ต้มจืดต้ม ไก่ต้ม ฯลฯ สะท้อนให้เห็นว่าการเซ่นไหว้มีการเปลี่ยนแปลงตามสมัยนิยม และขั้นตอนต่าง ๆ ก็ถูกทำให้ง่ายขึ้น ก็ถือเป็นการปรับเปลี่ยนที่ท้าทาย ทั้งนี้ล้วนเป็นไปตามสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการดำรงชีพในยุคเร่ร่อนนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา แก้วเกลี้ยง. (2555). ความเป็นท้องถิ่นกับวัฒนธรรมจีนที่เข้ามาในสังคมไทย : กรณีศึกษารูปแบบประเพณีและคตินิยมเชื่อที่ผสมผสานระหว่างไทยกับจีน. *วารสารร่มพญักษ์ มหาวิทยาลัยเกริก*, 30(2), 29-57.
- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2526). *ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร* (เล่ม 2). โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2527). *ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร* (เล่ม 3). โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมศิลปากร. (2555ก). *รวมเรื่องแปลหนังสือและเอกสารทางประวัติศาสตร์* (ชุดที่ 1). กรมศิลปากร.
- กรมศิลปากร. (2555ข). *รวมเรื่องแปลหนังสือและเอกสารทางประวัติศาสตร์* (ชุดที่ 3). กรมศิลปากร.
- กิตติพงษ์ วิโรจน์ธรรมานุ. (2549). *ย้อนรอยราชสกุลวงศ์ วังหลวง*. ดอกหญ้า.
- ขจิตถัย บุรุษพัฒน์. (2517). *ชาวจีนในประเทศไทย*. แพร่พิทยา.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2556). *พระราชพิธีสิบสองเดือน*. แสงดาว.
- จุลจักรพงษ์, พระองค์เจ้า. (2505). *เจ้าชีวิต*. คลังวิทยา.
- ดาร์ตัน เมตตาริกันนท์ และ สมศักดิ์ ศรีสัตสุข. (2532). *ชาวจีนในอำเภอสองแห่งของจังหวัดยโสธร : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ดำรงค์ ฐานดี. (2558). *ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างอาเซียนกับเอเชียตะวันออก*. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ตะเกียงคู่. (2534). *สายหยุดพุดจีบจีน*. ยินหยาง.
- ณรงค์ พ่วงพิศ. (2526). บทบาทของคนจีนในการประมุขอาชีพการกับผลกระทบที่มีต่อเศรษฐกิจและสังคมไทย พ.ศ. 2325-2398. ใน *ณรงค์ พ่วงพิศ และ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (บ.ก.), สังคมไทยใน 200 ปี* (หน้า 73-93). งานตำราและคำสอนกองบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ณรงค์ พ่วงพิศ. (2517). *พระวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลาภพุดนิยากร และการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับโรงเรียนจีนในประเทศไทยเมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ*. โรงพิมพ์พระจันทร์.
- ทวี ธีระวงศ์เสรี. (2517). *สถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทย*. โอเดียนสโตร์.

- ทิพากรรพศมหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค), เจ้าพระยา. (2548). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4*. อมรินทร์
พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2549). *บันทึกเรื่องการปกครองของไทยสมัยอยุธยาและต้นรัตนโกสินทร์
/สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเรียบเรียงจากคำสอนของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช*.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระยุทธ สุวลักษณ์. (2554). *พระอุโบสถในเมืองสงขลา สมัยการปกครองของเจ้าเมือง ณ สงขลา พ.ศ. 2318-2444*
[วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร.
http://www.thapra.lib.su.ac.th/thesis/showthesis_th.asp?id=0000006886
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555). *ปากไก่และใบเรือ*. ฟาติเยกาน.
- “ประวัติสมเด็จพระพุฒาจารย์”, *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 11, ตอน 36, 2 ธันวาคม ร.ศ. 113.
- พระยาวิเชียรคีรี (ชม). (2516). *พงศาวดารเมืองสงขลา*. ส.การพิมพ์.
- พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 (2461, 9 มิถุนายน), *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 35.
- พระสยามธรรมาธิราช (แอ้ม อา เดอ เกรอ). (2543). *Le Royaume De Siam* [ราชอาณาจักรสยาม]. ต้นฉบับ.
- พลกุล อังกินนพันธ์. (2515). *บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*.
วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร.
- พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร. (2544). *สำเภาสยาม ตำนานเจ้าบางกอก*. นามมีบุ๊คส์.
- สุรสิทธิ์ อมรณิศักดิ์. (2559). *เทพสตรีจีนในสังคมไทย : ว่าด้วยชื่อของเจ้าแม่มาจู่*. ใน พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ (บ.ก.),
พลังผู้หญิง แม่เมี่ยง และเทพสตรี : ความจริง และภาพแทน (น. 229-248). สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน.
- พัชรพิมพ์ เสถบุตร และคณะ. (2556). *ล่องสำเภาเข้าสยาม สืบสานสายสกุลแห่งพระประเสริฐวานิช (โป้) เศรษฐบุตร
โพธิ์ยะจินดา ประนิช ภิรมย์ภักดี เสถบุตร*. บริษัทอมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. (2554). *นามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย*. มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.
- ยุพิน คล้ายมนต์. (2536). *อิทธิพลวัฒนธรรมจีนที่มีต่อไทย*. สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุวดี ต้นสกุลรุ่งเรือง. (2543). *จากอาสาร่างหยาฆ่า ตำนานคนกวางตุ้งกรุงสยาม*. ร้านนายอินทร์.
- วรวิมล ชัยรัตน์. (2549). *บ้านตัววัดเกต*. ชมพูการพิมพ์และถ่ายเอกสาร.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2551). *คือ “ฮากกา” คือ “จีนเคะ”*. มติชน.
- ลำจุล ฮาบเจริญ. (2555). *พระอารามหลวงแห่งราชอาณาจักรสยาม*. ดวงกมลพับลิชชิ่ง.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2560). *พุทธศาสนาและความเชื่อในสังคมไทย*. มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- ศานติ-นวรรณ์ ภักดีคำ. (2549). *สามก๊ก ศิลปกรรมจีนวัดไทยในบางกอก*. มติชน.
- ศุภการ สิริไพศาล และ อภิเชษฐ กาญจนดิฐ. (2551). *พิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนบริเวณลุ่ม
ทะเลสาบสงขลา จากอดีตถึงปัจจุบัน*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ส. พลายน้อย. (2537). *ขุนนางสยาม*. มติชน.
- ส. พลายน้อย. (2560). *ชีวิตตามคลอง*. พิมพ์คำ.
- ส. พลายน้อย. (2544). *รู้ร้อยแปด* (เล่ม 2). สารคดี.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2530). *ความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมของชุมชนชาวจีน*. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สกินเนอร์, จี. วิลเลียม. (2548). *Chinese Society in Thailand: An Analytical History* [สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์]. มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- สุชาติ ตันตสุรฤกษ์. (2532). *โพยก๊วน : การส่งเงินกลับประเทศโดยชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย*. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรางค์ จันทวานิช และคณะ. (2534). *ชาวแต้จิ๋วในประเทศไทยและในภูมิภาคเดิมนานาชาติ : สมัยที่หนึ่ง ท่าเรือจากหลิน (2310-2393)*. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลย์วิภา บุรุษรัตนพุก, หม่อมหลวง และ สวณีย์ วิเศษสินธุ์. (2559). สำเพ็งกับพระราชวงศ์จักรี. ใน สุรางค์ จันทวานิช (บ.ก.), *สำเพ็ง : ประวัติศาสตร์ชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ* (น. 153-188). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรสิทธิ์ อมรวิชช์ศักดิ์. (2565). *ผู้คน การต่อสู้ และผิอารักษ์ : ว่าด้วยเรื่อง “อีหมิ่นเหยีย” ของกลุ่มคนแคะไนใต้หวัน*. ต้นฉบับ.
- สารสิน วีระผล. (2548). *Tribute and Profit: Sino-Siamese Trade, 1652-1853* [จิ้มก้องและกำไร : การค้าไทย-จีน 2195-2396]. มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- เสถียรโกเศศ (พระยาอนุมานราชธน). (2530). *การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อน*. คลังวิทยา.
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2547). *บ่บัดบ่ยังกั วัฒนธรรมไทยจีน : ไม่รู้ต้องแสวง*. สีดา.
- สำนักงานวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. (2557). *สยามและลาวในสายตามิชชันนารีชาวอเมริกัน*. กรมศิลปากร.
- ตระกูลคณานุรักษ์. (ม.ป.ป.). <http://www.kananurak.com/> (เข้าถึงเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2560).
- ศาลเจ้าเล่าปุนเถ้ากง. (2553, 14 กุมภาพันธ์). *เทศกาลตรุษจีน วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2553*. <http://laopuntaokong.org/news/2553/1/index.asp>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2556, 10 กุมภาพันธ์). *สมเด็จพระเทพ เสด็จงานตรุษจีนเยาวราช ทอดพระเนตรการแสดง*. <https://www.thairath.co.th/content/325822>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2557, 31 มกราคม). *สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จฯ เสด็จงานตรุษจีนเยาวราช*. <http://www.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9570000012245>
- Zhang Yudong 张禹东 & Zhuang Guoshi 庄国土 主编. (2017). *华侨华人文献学刊・第四辑*. 北京: 社会科学文献出版社.
- Wang Yuchun 王俞春. (2003). *海南移民史志*. 北京: 中国文联出版公司.
- Huang Chongyan 黄重言 & Yu Dingbang 余定邦. (2016). *中国古籍中有关泰国资料汇编*. 北京: 北京大学出版社.